

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2019/06/salamon-konrad-utak-es-tevutak-1918-1920-10-02-03/>

Salamon Konrád

Utak és tévutak: 1918–1920

II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig

(Oktatási segédanyag)

A tanulmány célja az 1919. márciusi bolsevista államcsíny történetének a bemutatása. Miután a szélsőséges erők által kiélezett politikai helyzetben a győztesek is újabb területi követelésekkel léptek fel, a polgári pártok és a szociáldemokraták alkotta kormánykoalíció válságba került. Megoldás lehetett volna a tiszta szociáldemokrata kormány megalakulása, de ennek a pártnak a döntő többsége – a polgári erők háta mögött – a kommunistákkal való közös kormányzás létrehozása mellett döntött, aminek következtében létrejött a Magyarországi Tanácsköztársaság. Ez szovjet mintára proletárdiktatúrával és vörösterrorral akarta kommunista céljait megvalósítani, ami kiprovokálta a fehérterrorral megvalósuló ellenforradalmat, amely 1919 augusztusától kezdődően célul tűzte ki nemcsak a kommunista diktatúra, de az előtte lévő polgári demokratikus időszak minden intézkedésének és rendelkezésének a felszámolását. A győztes ellenforradalom tehát visszaállította az őszirózsás forradalom és köztársaság előtti állapotokat, és egy reformoktól idegenkedő konzervatív restaurációt hajtott végre.

Bolsevista államcsíny, vörösteror, kommün

1919. március 21-én délelőtt tanácskozott a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége. Böhm azzal érvelt a kommunistákkal való megállapodás mellett, hogy a Vix-jegyzék elutasítása után bekövetkező háború esetére meg kell szüntetni az anarchikus állapotokat, ami csak úgy lehetséges, ha a kommunistákat megnyerik a kormány támogatására. Garami továbbra is ellenezte a kommunistákkal való egyezkedést, akik ha egyedül veszik át a hatalmat, biztosan megbuknak, a szociáldemokraták pedig újra a tömegek élére állhatnak.

A szociáldemokrata vezetőség tanácskozásával párhuzamosan tárgyalt a Gyűjtőfogházban ülő kommunistákkal Landler Jenő, aki a szociáldemokraták közül a legközelebb állt hozzájuk, és nem a kommunisták hallgatóságos támogatásáról, hanem a két párt közös kormányzásáról egyezett meg Kun Bélával.

Még tartott az MSZDP vezetőségének tanácskozása, amikor Landler azzal a felkiáltással lépett a terembe, hogy megvan a megállapodás. Ez a többség számára olyan felszabadult megkönnyebbülést jelentett, hogy még azt sem kérdezték meg, hogy az mit tartalmaz. Garami és társai megpróbálták gátat vetni ennek a vak áradatnak, de nem hallgattak rájuk. Egy szavazást ugyan ki tudtak kényszeríteni, de mindössze négyen szavaztak a kommunisták által támogatott kormányzás ellen: Garami Ernő, Peidl Gyula, Buchinger Manó és Propper Sándor. Landler ugyanis elhallgatta, hogy nem a kommunisták támogatásáról, hanem a közös kormányzásról szavaztak.

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

Március 21-én kora délután a szociáldemokraták tárgyalóküldöttsége ismét megjelent a Gyűjtőfogházban, ahol a kommunisták követelésére – a közös kormányzás mellett – megállapodtak a két párt egyesítésében is, *Magyarországi Szocialista Párt* néven. Ezzel megpecsételődött az első magyar köztársaság, a magyar demokrácia és a magyar nemzet sorsa.

E tárgyalással egy időben Pogány József vezetésével összeült a Katonatanács, és csatlakozott a még ki sem kiáltott proletárdiktatúrához, készen állva a fegyveres beavatkozásra. Estefelé megszállták a Budapesti Rendőr Főkapitányságot, és átvették a rendőrség irányítását. A fővárosban katonák lövöldöztek és autókat koboztak el. Az egyik legerősebb szakszervezet, a vasmunkásoké bejelentette csatlakozását a kommunistákhoz. Az utcákon a győztes és kíméletlen antantból kiábrándult emberek követelték a proletárdiktatúrát.

Március 21-én délután 4 órától Károlyi elnökletével tartotta utolsó ülését a Berinkey-kormány. A jelen lévők közül csak Böhm hadügyminiszter tudott a kommunistákkal készülő újabb megegyezésről, de hallgatott. A két párt tárgyalásáról késve érkező Kunfi pedig félrevezette a jelenlévőket. Szavaiból azt lehetett kivenni, hogy az előzetes megállapodásnak megfelelően tiszta szociáldemokrata kormány alakul, amelynek névsorát a Munkástanácsban fogják összeállítani. Károlyi az addigiakat tudomásul véve megkérdezte a szocialista miniszterektől, hogy mikor nevezheti ki az új kormányt, de Böhm és Kunfi továbbra is hallgatott, viszont arra kérte a lemondott kormányt, hogy rendelje el Kun Béla és társai azonnali szabadon bocsátását, amit a kormány meg is tett.

Károlyi megismételte, hogy rövidesen kinevezi az új kormányt, s az is nyílt titok volt, hogy Kunfi lesz az új miniszterelnök. A köztársasági elnök azt is bejelentette, hogy másnap délelőttre kihallgatásra hívta a polgári konzervatív pártok vezetőit, s a jelen lévő szociáldemokratáknak ez ellen sem volt kifogásuk.

A kormány ülését követően egy követségi tanácsos átadta Vix-nek a Berinkey-kormány antant jegyzékre adott elutasító válaszát. Károlyi pedig a titkárával telefonáltatott Zichy Aladárnak, hogy a nála összegyűlt nemzeti és polgári pártok vezetőivel tervezett megbeszélése – a sikeres szociáldemokrata kormány-alakítás következtében – tárgytalanná vált.

Garami Ernő – aki Peidl Gyulával együtt – szintén részt vett az utolsó minisztertanácson, de a két párt közti újabb tárgyalásról semmit sem tudott, az ülés után közölte Böhmmel, hogy minden párttiszttségéről lemond. Ekkor érkezett a hír, hogy megtörtént a pártegyesülés. Ezt követően Garami nemcsak tisztsegeiről mondott le, de kilépett abból a pártból, amelynek 20 évig a vezetője volt, bár Böhm és Kunfi is igyekeztek marasztalni.

A történetek ellenére a kormány tagjai abban a tudatban távoztak, hogy a köztársasági elnök hivatalban marad, aki közölte Kunfival, hogy őt fogja miniszterelnöknek kinevezni. Kunfi kitérő, de nem elutasító választ adott, sőt megígérte Károlyinak, hogy a Munkástanács ülése után – bármilyen késő is legyen – felkeresi, hogy az új kormány megalakulhasson.

A történetek után a köztársasági elnök Kunfi megígért jelentkezését várta. Vacsora közben belépett a titkára, és egy, a köztársasági elnök lemondását tartalmazó nyilatkozatot mutatva azzal a meglepő javaslattal állt elő, hogy azt Károlyi írja alá, ám ő ezt megtagadta. Ekkor telefonon közölték vele, hogy a Munkástanács jóváhagyta a két párt egyesülését és kikiáltotta a proletárdiktatúrát. Rövidesen arról is értesült, hogy a tudta és beleegyezése nélkül nyilvánosságra hozzák az előbb alá nem írt nyilatkozatát, miszerint lemond és átadja

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

„a hatalmat Magyarország népei proletariátusának.” Ekkor utasította titkárát, hogy telefonon tiltsa meg a közzétételt, de az már megtörtént. Károlyi a történeteket tudomásul vette és visszavonult. A kommunista államcsíny sikerült.

1919. március 21-én a három lehetséges megoldás közül a döntési helyzetben lévő politikusok a legrosszabbat választották, mert a Szociáldemokrata Párt megtévesztett tömegeinek a támogatásával juttatták hatalomra a kommunistákat. (Ha marad a koalíciós kormány, tovább lehet tárgyalni, ha átengedik a hatalmat a kommunistáknak, ők abba rövidesen úgyis bele buktak volna.) A szociáldemokraták rossz döntésében szerepe volt annak, hogy a pártnak nem volt parlamenti képvisellete, így nem voltak érdemi kapcsolatai a polgári politikusokkal. Ellentétben a parlamenti képvisellel rendelkező német és osztrák szociáldemokratákkal, akik a magyarországihoz hasonló válsághelyzetben a polgári erővel összefogva szembefordultak a kommunistákkal, és megakadályozták hatalomra jutásukat. Nálunk viszont a szociáldemokraták döntő többsége a kommunistákkal való összefogás mellett döntött, amiben szerepe volt a képzelt jobboldali veszedelmekkel való riogatásnak, és az attól rettegő hisztériának. Jól példázza mindezt Böhm Vilmos döntése, aki így számolt be a kommunistákkal való kormányalakítási tárgyalásukról:

„Este 8 órakor Kun Bélával az élen megjelentek a kommunisták. Szomorú, lesújtó és megdöbbentő hatást tett ránk az új vezérek bevonulása. Legtöbbjét nem is ismertük. (...) Az elkeseredés ösztönszerűségétől hajtva a régi szociáldemokrata vezetők a félreállítás gondolatával foglalkoztak. (...) Kun Béla kétségbeesetten kapacitált mindnyájunkat hogy lépünk be a kormányba. Nem volt bátorsága a kommunisták részéről még órákkal azelőtt is becsmérelt szociáldemokraták nélkül kormányt vállalni.” S mindezek után következett Böhm és társai végzetes tévedése: „Ellenérzésünkön végre győzött a jobb belátás. Kétségtelen volt, hogy a mi távozásunk a forradalom gyors bukásához, az ellenforradalom győzelméhez és végül polgárháborúhoz vezet.”¹

A szociáldemokraták többségének a valóságos helyzet rossz megítéléséből következő döntése azonban a céljaikkal ellentétes következményekhez vezetett. Mert épp a polgári és nemzeti demokraták ellenforradalmárrá minősítése, az eltúlzott képzelt veszedelmektől való félelem következtében meghozott szélsőséges baloldali döntés tette a későbbiekben lehetővé, hogy az 1918 végén még veszélytelen, de a kommunisták előretörése következtében megerősödött szélsőséges jobboldali erők – a kommunisták hatalomra jutása után ellenforradalommal szerveződjenek. Ugyanakkor a szociáldemokraták segítségével létrehozott proletárdiktatúra a forradalmat nemhogy megmentette, hanem azt teljesen felszámolta, s a demokratikus köztársaság helyébe egy totális diktatúrát állított, amely a vörösteror alkalmazásával kiprovokálta a rá visszacsapó fehérterort. Tehát a polgárháború elhárítása helyett – az oktalan vörösteror révén – annak épp az előkészítője lett.

A kommün, a proletárdiktatúra hatalomra jutása történelmünk egyik legsúlyosabb útvesztése volt, mert olyan zsákutcát jelentett, amely nagyon sok felesleges áldozatot követelt. Így az első köztársaság megdöntését követően hosszú időre lehetetlenné tette, hogy a magyarság visszatérjen egy demokratikus és emberséges társadalom megteremtéséhez.

Ha végigtekintünk az őszirózsás forradalom és az első köztársaság történetén, azt kell látnunk, hogy a világháborús vereség utáni reménytelenül nehéz helyzetben a magyarság talpra állt, s a botladozva induló új magyar kormány eljuthatott volna egy korszerű Magyarország megteremtéséhez, megalkotva az óhajtott választójogi-, valamint földreform-törvényt, a szabad választáson alapuló parlamentáris demokráciát, és a korábbinál

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

szociálisan sokkal igazságosabb társadalmat. Ez esetben a magyar társadalom elkerüli a vörös-, majd a fehérterror, s a polgárháborús küzdelem helyett minden erejét a háborús sebek gyógyítására és a békeszerződés hátrányos rendelkezéseinek a mérséklésére fordíthatta volna.

Ez a lehetőségünk még 1919 tavaszán is megvolt. Az április 13-ára kiírt választás tisztázhatta volna a politikai erőviszonyokat. A polgári pártok szövetségének, továbbá a Károlyi-párttal szövetkezett kisgazdáknak, valamint a szociáldemokratáknak a jó szereplése valószínűnek látszott, de a megválasztott nemzetgyűlésben fontos szerepe lehetett volna a Bethlen István vezette Nemzeti Egyesülés Pártjának is. S az sem zárható ki, hogy a választás után vélhetően megalakuló baloldali-balközép kormány támogatottsága a nehéz belpolitikai helyzet és a békeszerződés aláírása miatt 1921-re, az új választás idejére megcsappan, így azt a Bethlen vezette jobboldal nyeri. A köztársaság ugyanis nem eleve baloldali, hanem olyan, amilyenné a választók akarata teszi.

Nem így történt, de így, vagy ehhez hasonlóan is történhetett volna, ha nincsenek azok a kis létszámú, de gátlástalan és erőszakos, a nélkülöző és joggal elégedetlen embereket hazug ígéretekkel és féktelen gyűlöletkeltéssel félrevezető kommunista és más szélsőbaloldali csoportok, amelyek a társadalom jelentős részét szembefordították a demokratikus kormánnyal, s megakadályozták, hogy az karhatalmat és hadsereget szervezve biztosítsa a belső rendet, és fellépjen a szomszédok törvénytelen területfoglalásai ellen.

Az 1919. március 21-én létrejött kommunista rendszer, amely Magyarországi Tanácsköztársaságnak nevezte magát, mindenben a bolsevikok példáját követte, s vakon hitt abban, hogy a kommunista világforradalom a küszöbön áll, amely megszüntet minden nemzeti, vallási, társadalmi és osztályellentétet. E szép új világban majd valamennyi ember anyagi bőségben él, s ez a helyzet erkölcsileg is mindenkit megnemesít és felemel. E mesébe illő célt azonban – a marxista-leninista tanítás szerint – csak proletárdiktatúrával lehet elérni, aminek természetes velejárója a vörösteror, amit hatalomra jutásuk után gyorsan alkalmaztak is, s bő négyhónapos uralmuk alatt mintegy 600 embert gyilkoltak meg.

A társadalmat és a gazdaságot íróasztal mellett kiagyalt elméletük erőszakos megvalósításával működésképtelenné torzították. Mindenekelőtt a minden rossz okozójának tartott magántulajdont akarták megszüntetni, ezért mindent szocializáltak, ami a létrehozott pártállami diktatúrában egyet jelentett az államosítással. A földosztás elmaradt, helyette a szocializált nagybirtokokon dolgozó cselédeknek olyan hatalmas munkabért ígértek, amit később eleve nem tudtak volna kifizetni. A nyomorgó szegénységet általában azzal kápráztatták el, hogy a gazdagoktól elvett javakat, lakásokat kiosztották közöttük. Arra a kérdésre, hogy mi lesz akkor, ha a gazdagoktól elvett javak elfogynak, a szocialista termelés várhatóan nagy eredményeire hivatkoztak. De ez is valószínűtlennek tűnt, mivel a szocializált gyárakban a termelékenység jelentősen csökkent.

A kommunisták egy csapásra meg akarták változtatni az emberek gondolkodását, ezért mindenekelőtt a vallás és az egyházak ellen indítottak hadjáratot, ami az emberek döntő többségét elriasztotta. A magyar társadalom többsége ugyanis kezdettől fogva gyanakvással fogadta a bolsevista rendszert, s miután egyre több embert aláztak meg a szegényektől a gazdagokig – szembe fordult vele. S amellett, hogy az ország belső rendjét teljesen felforgatták, és a társadalmat működésképtelenné tették, a békekonferencia számára elfogadhatatlan rendszer képtelen volt a magyarság érdekeinek nemzetközi képviselésére is.

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

1919. március 26-án a békekonferencia brit javaslatra – hosszas viták után – elfogadta, hogy el kell ismerni az osztrák és a magyar kormányt. Ekkorra már Magyarországon a kommunisták megdöntötték a köztársaságot, ezért az egyik velünk szemben elfogult brit szakértő szinte megkönnyebbülten jelentette: Budapesten nincs olyan kormány, amellyel együtt lehetne működni. A kommunista államcsíny tehát a vesztesékekkel kapcsolatos kedvező változás bekövetkeztének pillanatában lehetetlenné tette, hogy ezt az új helyzetet Magyarország kihasználhassa.

A bolsevizmus budapesti hatalomra jutása aggodalmat keltett Párizsban, s a békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa Christian Smuts tábornokot küldte Budapestre, a Vix-jegyzékben foglaltaknál jóval kedvezőbb ultimátummal. E szerint a magyar csapatoknak csak a Nagyecsed-Békéscsaba-Makó településektől 3–5 kilométerre keletre meghúzott vonalig kellett volna visszavonulni, miközben a román csapatok nem hagyhatták volna el addigi állásaikat, a Máramarossziget-Nagybánya-Csucsá vonalat. Április 4-én, a Keleti pályaudvaron folytatott megbeszélésen viszont Kun Béla ellenjavaslattal élt, mire Smuts elutazott.

Kun és társai szerencsétlen döntését követően, április 16-án a románok a békekonferencia felhatalmazásával megkezdték előrenyomulásukat, és 30-án elérték a Tiszát. A román sikerek láttán április 27-én a csehek is támadásba lendültek Csap és Munkács irányába. Területfoglalásaikat pedig immár a magyar bolsevizmus elleni küzdelemnek állították be, amit Párizs jóváhagyóan tudomásul vett.

1919. április 30-án a békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa elfogadta a brit miniszterelnök javaslatát, miszerint Ausztriát és Magyarországot meg kell hívni Párizsba, hogy utólagos észrevételeket tehessenek a békeszerződések tervezetéhez. Magyarország kommunista kormányának azonban nem küldték el a meghívót.

A németek május 7-én, az osztrákok pedig június 2-án teheték meg észrevételeiket. Számunkra különösen tanulságos Ausztria esete. A szociáldemokrata Karl Renner kancellár vezette békeküldöttség ugyanis elérte, hogy visszakapják a délszláv államnak szánt Radkersburgot, Klagenfurt és környéke esetében pedig megkapták a népszavazás lehetőségét, ami e német többségű terület osztrák kézben maradását jelentette. Ugyanakkor Renner kancellár a Magyarországról fenyegető bolsevista veszélyre hivatkozva érte el, hogy az addig vitás nyugat-magyarországi területeket Ausztriának ítélik.

A németek és osztrákok meghallgatása, és az elfogadott módosítások után a kijelölt új határokat véglegesítették. S ez végzetesen megpecsételte a magyar békeszerződés sorsát.

Miközben az osztrákok eredményesen tárgyaltak Párizsban, a magyarországi kommunista hatalom hozzálátott, hogy hadsereget szervezzen a proletárdiktatúra védelmére. Ennek sikere abban rejlett, hogy a magyar társadalom már februárban kezdte felismerni: szükség van a fegyveres honvédelemre. Ezt a hangulatváltozást azonban a köztársaság kormánya – az idő rövidsége miatt – már nem tudta kihasználni. S miután a románok előretörték a Tiszáig, a csehek pedig Salgótarjánt és Miskolcot fenyegették, egyre többen jelentkeztek a hadseregbe, a volt tisztek pedig kényszerbehívókat kaptak. A kommunista kormány természetesen megszüntette a Katonatanácsot, hiszen arra csak a polgári kormány hadseregszervezésének a megakadályozása érdekében volt szükség.

A Tanácsköztársaság vörös hadseregének tavaszi hadjárata azonban eleve reménytelen vállalkozás volt, s csupán Magyarországot tette ellenszenvesebbé a békekonferencia előtt. Bár elismerésre méltó a magyar katonák felvidéki sikersorozata, Párizs végül a magyar egységeket visszaparancsolta a már kijelölt határok mögé, a románok

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

elleni szerencsétlen támadás pedig alkalmat adott arra, hogy a román haderő a proletárdiktatúra megdöntésének ürügyén bevonuljon Budapestre, s Magyarország jelentős részét megszállja és kirabolja. Ilyen szégyenletes és szörnyű fejlemények a köztársaság fennmaradása esetén nem következtek volna be.

Miközben a németek és az osztrákok a tárgyalóasztalnál értek el némi eredményt, Magyarországon a vörös-, majd a fehérterror váltotta egymást.

Ellenforradalom, fehérterror, restauráció

Mivel a proletárdiktatúra és a vörösteror kiprovokálta a fehérterrort, túlzottan megerősödtek azok a harcias jobboldali erők, amelyek lehetetlenné tették, hogy az ország a kommün bukása után visszatérjen a köztársasághoz, a parlamentáris demokráciához. Peidl Gyula augusztus 1-jén megalakult szakszervezeti kormánya a kommunisták által megdöntött köztársaság visszaállítását tűzte ki célul, de őket augusztus 6-án távozásra kényszerítették, s Friedrich István kormányával kezdetét vette az ellenforradalom. Augusztus 9-én Horthy Miklós altengernagy Szegeden létrehozta a nemzeti hadsereg fővezérségét, amelynek első különítménye Prónay Pál vezetésével már augusztus 3-án elindult a Dunántúlra, s ezzel kezdetét vette a fehérterror. Horthy augusztus 12-én érkezett Siófokra, s itt rendezték be a nemzeti hadsereg főhadiszállását.

A legkevesebb hatszáz áldozattal járó fehérterror alkalmazása nem volt kényszerű, mert a bukott kommunista rendszer vezetői elmenekültek, itthon maradt résztvevői pedig csak elvétve tanúsítottak ellenállást. A bosszúállás felesleges és keresztényietlen voltára már 1919. augusztus 22-én figyelmeztetett a katolikus püspöki kar Prohászka Ottokár által fogalmazott pástorlevele: *„Reakcióról tehát, mely elnyomást, véres viszonzást s üldözést jelent, – mely kínzó kamrákért kínzó kamrákkal, vörösteror helyett fehérterrorral fenyeget, köztünk még szó se essék. A proletárdiktatúra emberségből kivetkőzött gonosztevőinek dicsőségére köztünk senki sem áhítozhatik!”*²

A fehérterror és a különítményesek megfékezésének szándékával 1919. október elején Beniczky Ödön belügyminiszter Andrassy Gyula, Bethlen István, Károlyi József és Batthyány Lajos grófok társaságában felkereste Siófokon Horthyt, s a küldöttség nevében szóló Andrassy arra kérte a fővezért, hogy szüntesse meg a tiszti századok önkényes garázdálkodását, nehogy ebből az országnak kára származzék. A megbeszélés azonban eredménytelen maradt, s a hónapokig dúló fehérterror lehetetlenné tette a demokratikus irányzatok érdemi működését, és a legidejétmúltabb felfogású, restaurációra törekvő politikai csoportokat hozta helyzetbe.

A fehérterror kedvezőtlen külpolitikai hatására – 1920 márciusának közepén – a Párizsban tárgyaló Apponyi Albert is figyelmeztetett: *„Belállapotaink ecsetelt züllésének hatása a mai, a szó teljes értelmében kényes pillanatban igen kellemetlenül érezhető, mert (...) azzal a végtelenül komoly jelenséggel találkozunk, hogy az országnak egyes tőlünk elveendőnek jelzett területein, ahol az általunk javasolt népszavazás feltétlenül kedvező eredményt ígért, a hangulat ellenünk fordult, aminthogy természetes, hogy megszűnik annak az államnak attraktív ereje, amely a polgárok elemi közszabadságait megvédeni képtelen s ahol a törvény uralmát az egyéni erőszak kérdésessé teszi.”*³

A katolikus egyház és az európai látókörű konzervatív politikai irányzatok mellett egy korszerű politikai kibontakozást szerettek volna a megdöntött köztársaság támogatói: a kommunistákkal szembenálló szociáldemokraták, valamint a polgári és nemzeti demokraták.

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

Ilyen megoldást szorgalmaztak a győztes nagyhatalmak is. Garami Ernő 1919. augusztus 11–12-én Bécsben tárgyalt a francia és az olasz követtel, valamint a brit főmegbízottal. „*Valamennyien közölték velem, hogy az antant egy demokratikus alapokon nyugvó köztársasági kormányzatot látna a legszívesebben Magyarországon.*” Augusztus második felében Garami Budapesten tárgyalt a polgári és nemzeti pártok képviselőivel, akik örömmel vették tudomásul egy nemzeti egységkormány megalakítását szorgalmazó javaslatát. A jelenlévők egymás után jelentették ki, „*hogy szívesen látnak most már hozzá a koncentrációs kormány megalakításához... Bethlen István volt az, aki a legélénkebben helyeselt.*”⁴ A hatalmához ragaszkodó Friedrich miniszterelnök azonban a megbeszélés néhány jobboldali résztvevőjét (Huszár Károly, Haller István, Rubinek Gyula) bevette a kormányába, így az új, valódi nemzeti egységkormány megalakítása nem sikerült, a fehérterror pedig további időt nyert. Pedig egy, a békekonferencia által elismert és a legtöbb hazai politikai erőt tömörítő kormány gyors megalakulása szerencsésebb irányt szabhatott volna a magyar belpolitikának.

1919 őszén tehát Magyarország előtt nyitva állt egy korszerű politikai kibontakozás lehetősége, azaz a nemzeti gondolat, a parlamentáris demokrácia és a szociális igazságosságra való törekvés alapján álló társadalmi, politikai berendezkedés megteremtése. Ebben a szélsőbaloldali kommunistákon és a szélsőséges jobboldaliakon kívül mindenki megtalálhatta volna a helyét, s egyetlen demokratikus irányzat képviselőjének sem kellett volna emigrációba kényszerülnie. A folytatódó fehérterrorral megalapozott új és egyre erősödő szűklátókörű, maradi irányzat azonban mindenekelőtt a „rég jó világ” restaurálására törekedett. Erőszakos fellépésük következtében Magyarország ismét tévútra került.

Bár az önmagában is megosztott magyar jobboldalon belül mind jobban felülkerekedtek az 1918-as őszirózsás forradalom előtti állapotok visszaállítását célul kitűző ellenforradalmi irányzatok, de – a békekonferencia követeléseit Magyarországon képviselő brit diplomata, Sir Georg Clerk fenyegetésére – kénytelenek voltak beleegyezni a néhány baloldali személyt is magában foglaló nemzeti egységkormány megalakításába. Továbbá egy olyan választásba, amelyen – a Károlyi-kormány által kidolgozott választójogi törvény szellemiségének megfelelően – az ország népességének 39,7%-a részt vehet, köztük a nők is. (Ne feledjük el, 1918 elején Tisza István még a 20%-ot is elfogadhatatlannak tartotta.)

A Huszár Károly vezette nemzeti koncentrációs kormány 1919. november 24-ei megalakulása után – amelyből a szociáldemokraták a folytatódó fehérterror miatt januárban kiléptek – a békekonferencia meghívta Magyarországot a béketárgyalásra. Hazánk küldöttsége 1920. január 5-én utazott el Párizsba, Apponyi Albert vezetésével. A magyar békeküldöttség január 15-én, 15 órakor vehette át a békefeltételeket, amelyekre másnap délután 3 órakor kellett válaszolnia. A január 16-án Apponyi által előterjesztett magyar álláspont és bizonyító anyag, mindenekelőtt a Teleki Pál által készített vörös térkép meghökkentette a békecsinálókat, akikhez – a Magyarországgal szemben ellenséges „szakértők” tevékenysége miatt – korábban nem jutottak el a Károlyi-kormányzat tényekre alapozott beadványai. Egy svéd tudósító beszámolója szerint Lloyd George brit miniszterelnök úgy érezte magát, mint akinek hályog esik le a szeméről.

A magyar kormány – 1920. február 12-én átnyújtott válaszában, az Apponyi által korábban kifejtettekhez hasonlóan – az elcsatolni szándékozott magyar területek esetében a népszavazást javasolta. Győztes szomszédaink ez ellen rögtön tiltakoztak, ami közvetve

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

bizonyítja az általuk előterjesztett dokumentumok valótlanosságát, s a népszavazás gondolatának jogosultságát.

A Kormányfők Tanácsának február 25-ei ülésén a brit és az olasz küldöttség azt javasolta, hogy vitát kell nyitni a magyar kérdésről, mert „*a konferencia most kapta meg első ízben a magyar szempontokat.*”⁵ A március 3-ai ülésen Lloyd George – az Apponyi által február 12 átnyújtott magyar válasz iratainak és térképeinek alapján – felsorolta az egyes országokhoz csatolni szándékozott magyar csoportokat, s arra hívta fel a figyelmet, hogy a békeszerződés – szerinte – 2 700 000 magyart, azaz „*a teljes magyar népesség egyharmadát*” tervezi idegen uralom alá helyezni. Ez „*nyilvánvaló igazságtalanság, amit helyre kell hoznunk.*”⁶ A franciák tiltakozására pedig így válaszolt: „*A magyarokat szemlátomást igazságtalanul kezelték; sohasem hallgatták meg; a szövetségesek munkája egyoldalú volt.*”⁷

Francesco Nitti olasz miniszterelnök szintén arra figyelmeztetett, hogy „*a magyarok hatalmas tömegei élnek saját hazájukon kívül, és a Tanácsnak nem szabad elfelejtenie, hogy még a legyőzött nemzeteknek is joguk van az igazságos bánásmódhoz.*”⁸ A franciák továbbra is elleneztek minden változtatást, az Egyesült Államok küldöttsége pedig, amely a legmegértőbb volt Magyarországra iránt, sajnos ekkor már nem vett részt a békekonferencia munkájában.

A szenvedélyes vita után a brit miniszterelnöknek rá kellett döbennie, hogy a békekonferencia – 1919 júniusában, a németek és az osztrákok meghallgatása után – a határokat már véglegesítette és kihirdette, s ebben ő maga is részt vett. Ezért 1920. március 7-én a brit külügyminiszter a franciák értésére adta, hogy a magyar határokat nem módosítják.

Joggal vetődik fel a kérdés, ha a magyar békeküldöttség által előterjesztett – és a valóságnak megfelelő – bizonyító anyag ilyen erőteljes hatást váltott ki 1920 februárjában és márciusában, ez nyilván nem lett volna kisebb hatású akkor sem, ha azt a meg nem döntött magyar köztársaság küldöttsége terjeszti elő, az eredeti terveknek megfelelően – az osztrákokkal egy időben – 1919 júniusában, tehát még a tervezett határok véglegesítése előtt. Ráadásul a köztársaság békeküldöttsége hivatkozhatott volna a nemzetiségek teljes szabadságát, sőt autonómiáját biztosító magyar törvényekre, amelyeket – mint korábban láttunk – a Károlyi-kormányzat épp a béketárgyalásokra való előkészület részeként alkotott meg.

S volt még egy fontos különbség. 1919 nyarán Párizsban tartózkodott a Wilson elnök vezette amerikai küldöttség, amely a legmegértőbb volt a magyar kérdés iránt. Ezért valószínűsíthető, hogy a britekkel és az olaszokkal értett volna egyet. E feltételezést bizonyítja, hogy a békekonferenciáról 1919 decemberében kivonult Egyesült Államok – párizsi nagykövete révén, de a nyilvánosság mellőzésével – a magyar békeszerződés kérdésében is megtette utólagos észrevételét. Ez pedig a következő volt: „*Az amerikai kormány szíve ellenére fogadja el azt a döntést, hogy nem írják ki népszavazást a magyar határok végleges vonalának meghatározására. Úgy véli, hogy a határok számos vonatkozásban nem felelnek meg az etnikai követelményeknek, sem a gazdasági szükségszerűségeknek, és hogy jelentős módosításokat kellene rajtuk végrehajtani.*”⁹

Mindezek ismeretében több mint valószínű, hogy ha a magyar köztársaság békeküldöttsége 1919 júniusában megjelenhetett volna a békekonferencián, a tárgyalóasztal mellett a trianoninál jobb határokat érhetett volna el. Hogy ez nem így történt, azért elsősorban a köztársaságot megdöntő kommunisták és szélsőbaloldali csatlósaiak a

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

felelősek. Az 1919-es kommunista uralom tehát a magyarság számára nemcsak társadalmi, de nemzeti tragédia is volt.

Visszatérve a belpolitikára: az 1920. januári, (illetve a Tiszántúlon márciusban lebonyolított) választáson – amelyen a szociáldemokraták a fehérterror miatt nem vettek részt – az Országos Kisgazda és Földműves Párt 103 képviselői helyet szerzett, a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja pedig 86-ot. A maradék 13 mandátumon két kis párt és a pártokívüliek osztoztak. A választást tehát a Nagyatádi Szabó István vezette párt nyerte, de a kormányalakításról kezdődő vitában a keresztény nemzeti politikusok körében fel sem merült, hogy Nagyatádi legyen a miniszterelnök. A kezdődő pártcsatározást Horthy január 30-ai hadparancsa zárta le: A „*koncentrációs kormány megalakulását annak idején mint a nemzeti hadsereg fővezére közvetítettem az antant megbízottjával és írásban vállaltam a felelősséget a jogrend fenntartásáért azon határozott kikötéssel, hogy ezen koncentrációs kormány vezesse az ország ügyeit a tiszta választások lezajlása után összeülő új országgyűlés megalakulásáig. E megállapodást csak úgy értelmezhetem, hogy a nemzetgyűlés megalakulása után egy ideiglenes államfőt választ, ennek a kezébe adja át a koncentrációs kormány mandátumát, s ezen ideiglenes államfőtől nyeri aztán megbízatását az új miniszterelnök. (...) A nemzeti hadsereg és a karhatalmak fegyelme és hazaszeretete biztosítékul szolgál nekem arra, hogy feltett szándékomat minden körülmények között keresztülvigyelem.*”¹⁰

Miután a nemzeti hadsereg fővezére véget vetett a kormányalakításról kezdődő vitának, az államfői kérdés kapcsán napirendre került az államforma kérdése, ami az ellenforradalmi restauráció közepette, a keresztény nemzeti képviselők által meghatározott nemzetgyűlésben csak a királyság visszaállítása lehetett. S mivel a győztesek megtiltották, hogy bármely Habsburgot államfővé válasszanak, a nemzetgyűlés 1920. február 28-án úgy döntött, hogy „*az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.*”¹¹ A kormányzó választás nagy esélyese Horthy Miklós volt, de nagyon sok aggály fogalmazódott meg vele kapcsolatban. Jellemző, hogy Huszár miniszterelnök még február 29-én is így győzködte a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának képviselőit: „*Megértem a felháborodásokat, de vegyétek tudomásul, hogy ha holnap nem Horthyt választjátok kormányzóvá, szét fogják verni a nemzetgyűlést.*”¹²

A kormányzó választás előkészülete során a nemzetgyűlés belefoglalta az 1920. évi I. törvénybe, hogy az „*ügynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. (...) Az Országos Törvénytárból az oda beiktatott ügynevezett néphatározat és néptörvények töröltetnek.*”¹³ A köztársaságnak a proletárdiktatúrával való összemosásával, valamint a köztársaság idején alkotott törvények (szabadságjogok, választójog, földreform) érvénytelenítésével egyértelművé vált egy olyan ellenforradalmi konzervativizmus kialakulása, amely a későbbiekben sem volt képes reformkonzervatívvá válni. (Ne felejtsük: 1849 után a Habsburg „ellenforradalom” nem semmisítette meg az 1848. évi áprilisi törvényeket, csak megnyirbálta azokat.)

1920 tavaszán a már említett eredménytelen béketárgyalások után az ország vezetése elhatározta a békeszerződés aláírását. A döntést elősegítette, hogy a győztes nagyhatalmak egy kísérő levélben utaltak arra, hogy a későbbiek során mód nyílhat az igazságtalan határvonalak megváltoztatására. E levél azonban nem volt a békeszerződés része, így semmire sem kötelezett.

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

Az 1920. június 4-én aláírt békeszerződés elősegítette a belpolitika konszolidációját, azaz a restauráció folytatását. Mindenekelőtt a Kisgazdapárt földreform-törekvéseit kellett eljelentékteleníteni, és a választójogot szűkíteni. Ez utóbbi volt a legfontosabb, mert 1922 tavaszán esedékessé vált az új választás. Ezért a Bethlen-kormány túl későn nyújtotta be az új választójogi törvénytervezetet, hogy a nemzetgyűlésnek ne legyen elég ideje a vitára, így a megbízatása lejártáig ne tudja az új törvényt elfogadni. Ennek következtében a miniszterelnök rendelettel módosíthatta a választójogot, amely a korábbi 39,7%-ról 29%-ra csökkentette a választásra jogosultak számát, kiegészítve azzal, hogy a választói körzetek kétharmadában visszaállította a nyílt szavazást, ami eleve biztosította a kormánypárti jelöltek győzelmét.

A választójog megnyirbálása jelentős részben formálissá tette a parlamentarizmust annak ellenére, hogy az 1920-as választás bizonyította, a magyar társadalom jelentős része politikailag érett volt a választójog gyakorlására, ezért keserűen vette tudomásul annak újabb szűkítését.

Az érdemi földreform elsikkasztása pedig azt jelentette, hogy továbbra sem kezdődhetett el az ország több mint felét kitevő mezőgazdasági népesség polgárosodása, a földnélküliek és a törpebirtokosok felemelkedése, azaz a népességmegtartó családi gazdaságok kialakulása. Az ellenforradalmi konzervativizmus – jelentős gazdasági eredményei ellenére – képtelen volt arra, hogy idejekorán meghozott reformokkal korszerűsítse az országot, elejét véve a szélsőradikális irányzatok megerősödésének.

Az ellenforradalmi rendszer azonban nemcsak a belpolitikában jelentett tévutat, de a külpolitikában is irányt tévesztett. Tagadhatatlan, hogy a győztesek oldalára került szomszéd országokban felizzott a magyargyűlölet, és a kisantantba tömörülve mindent elkövettek Magyarország ellen. Ennek ellenére a magyar politikának a szomszédainkkal való szótértésre kellett volna törekednie, már csak az ott élő magyarság sorsa miatt is. Az ellenforradalmi politika azonban az ellenségeskedést választotta, ami jelentős részben járult hozzá a magyarság második világháborús katasztrófájához.

Végezetül foglaljuk össze röviden Magyarországnak az első világháborút követő útkeresését. 1918 novemberében az ország döntő többségének egyetértésével kikiáltották az első köztársaságot, mely biztosíthatta volna a társadalomnak a nemzeti gondolatra, a szabadságjogokra és a szociális igazságosságra épülő újjászerveződését. A köztársaságot megdöntötte a kommunisták vezette szélsőbaloldali államcsíny, amely a vörösterrorral zsákutcába kényszerítette az országot. Az életképtelen kommunista rendszer összeomlása után ismét lehetőség nyílt arra, hogy a magyarság a helyes utat választva visszatérjen a köztársasághoz. Ezt azonban a fehérterror kíséretében kibontakozó ellenforradalom megakadályozta, és egy szélsőségesen jobboldali, elavult konzervatív rendszert kényszerített az országra, amely a második világháború végéig fennmaradt. Az első világháború után megcsonkított Magyarország tehát – hosszas polgárháborús küzdelmet követően – utat tévesztett.

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

IRODALOM

- BÖHM Vilmos (1990): *Két forradalom tüzeiben*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest;
- GARAMI Ernő (1989): *Forrongó Magyarország*. Emlékezések és tanulságok. Primusz, Budapest;
- ORMOS Mária (1983): *Padovától Trianonig*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest;
- PROHÁSZKA Ottokár (1997): *Naplójegyzetek 3*. Agepé, Ottokár Püspök Alapítvány, Szeged–Budapest–Székesfehérvár;
- ROMSICS Ignác (2001): *A trianoni békeszerződés*. Osiris Kiadó, Budapest;
- SALAMON Konrád (2001): *Nemzeti önpusztítás – 1918–1920*. Forradalom – proletárdiktatúra – ellenforradalom. Korona Kiadó, Budapest.

ABSTRACT

Salamon, Konrád

Directions and Misdirections: 1918-1920

Part 2: From the Hungarian Soviet Republic to the counter-revolutionary Restoration

The goal of this study is to present the events of the Bolshevik coup d'état in March of 1919. After the victors came forward with new territorial demands against the backdrop of political tensions heightened by extreme forces, the government coalition formed by civic parties and the social democrats entered a crisis. A solution could have been the establishment of a government made up exclusively of social democrats, but the decisive majority of the party - behind the backs of the civic powers - had decided on the establishment of a joint government with the communists, as a result of which the Hungarian Soviet Republic was established. Following the Soviet example, the aim was to implement the goals of communism with a dictatorship of the proletariat and the Red Terror, provoking the counter-revolutionary White Terror which, starting in August 1919, made its purpose the elimination not only of the communist dictatorship but of all measures and provisions of the period of civic democracy which preceded. Thus the victorious counter-revolution re-established the conditions before the Aster Revolution and the First Hungarian People's Republic, and implemented a conservative restoration averse to reforms.

JEGYZETEK

¹ BÖHM Vilmos (1990): *Két forradalom tüzeiben*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 261-262.

² PROHÁSZKA Ottokár (1997): *Naplójegyzetek 3*. Agepé, Ottokár Püspök Alapítvány, Szeged–Budapest–Székesfehérvár, 348.

³ Idézi: SALAMON Konrád (2001): *Nemzeti önpusztítás – 1918-1920*. Forradalom – proletárdiktatúra – ellenforradalom. Korona Kiadó, Budapest, 223.

⁴ GARAMI Ernő (1989): *Forrongó Magyarország*. Primusz, Budapest, 156-159.

Salamon Konrád: Utak és tévutak: 1918–1920
II. rész: A tanácsköztársaságtól az ellenforradalmi restaurációig
(Oktatási segédanyag)

---

⁵ ORMOS Mária (1983): *Padovától Trianonig*. Kossuth, Budapest, 379.)

⁶ ORMOS (1983) 380.

⁷ Uo.

⁸ ROMSICS Ignác (2001): *A trianoni békeszerződés*. Osiris Kiadó, Budapest, 185.

⁹ ORMOS (1983) 382-383.

¹⁰ Idézi: SALAMON (2001) 217.

¹¹ SALAMON (2001) 221.

¹² Uo.

¹³ SALAMON (2001) 220.